

KÜRESELLEŞME VE KÜRESELLEŞMENİN EVRENSEL DEĞERLERİ

GLOBALIZATION AND THE UNIVERSAL VALUES OF GLOBALIZATION

Doç. Dr. Serpil AĞCAKAYA¹

Öğr. Gör. Süleyman ÖĞREKÇİ²

ÖZET

Küreselleşme bir yaygınlaşma olgusudur. Küreselleşme, teorik ya da pratik olguların, isteklerin, yaşantıların ya da insanın günlük değerleri arasında yer alan hemen her şeyin dünya üzerinde yaygınlaşmasıdır. Modern toplumsal sistemin devletler ve pazarlar aracılığıyla siyasal bir sistem haline dönüşmesiyle birlikte güç ilişkileri de değişim yaşamış, yeni uluslar ve özgün yaşam tipleri ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan teknolojik, ekonomik, politik ve sosyo-kültürel gelişmeler, toplumların alışkanlıkları, yaşam tarzları ve gereksinimleri üzerinde önemli değişimler meydana getirmiştir. Küresel ekonomi, ekonominin temel dayanakları olarak ticaretin ve finansın serbestleşmesiyle birlikte, bu gelişmeye paralel bir seyir izleyen ulusal (yerel) örgütlenmelerin de artış göstermesine neden olmuştur.

Çalışmada küresellik kavramının tarihsel bir özeti de değerlendirilmiştir. Daha sonra küreselleşme olgusunun etki alanları: küresel dönüşümlerde toplum, küreselleşmenin ekonomik ve politik boyutu, iletişimin etkisiyle dönüşen yeni küresellik, küresel birey ve çok kültürlülük perspektifinden incelenmiştir. Çalışmanın amacı; iletişimin gelişmesiyle birlikte hız kazanan yeni küreselleşmenin günümüzde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyut kazanarak tüm dünya ülkelerini etkilediğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küresel Dönüşüm, Serbestleşme, Teknoloji.

JEL Sınıflandırma Kodları: F00, F01.

ABSTRACT

Globalization is a concept of spreading. Globalization is the spreading of theoretical or practical things, demands, habits or almost everything which is about human's daily values all over the world. With the transformation of modern social system into a political system via states and markets, power relations have had also a change and new nations and life styles have emerged. Technological, economic, political and socio-cultural developments which have emerged in the second half of the twentieth century have led to significant changes in the habits, life styles and needs of societies. Global economy, along with the liberalization of trade and finance which are as the fundamental basis of economy, has also led to increase in national(local) organizations which follow a motion in parallel to this development.

A historical overview of the concept of globalization has been also evaluated in the study. Then, the domain of globalization: society in global transformation, economic and political dimensions of globalization, new globalism transformed by the influence of communication, has been examined from the perspective of global individual and multiculturalism. The purpose of the study is to reveal the new globalization which has been accelerated with the development of communication affects all countries in the world by gaining economic, social, political and cultural dimensions.

Keywords: Globalization, Global Transformation, Liberalization, Technology.

JEL Classification Codes: F00, F01.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, serpilagcakaya@sdu.edu.tr

² KTO, Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yüksek Lisans Öğrencisi, suleymanogrekci@hotmail.com

1. GİRİŞ

Küreselleşme birkaç nedenle farklı anlamlara sahiptir. İlk kültürler-arası ilişkilerin etkileşim içine girmesi nedeniyle, kültürel bir küreselleşmenin varlığından bahsedebiliriz. Bilim tarihi araştırmaları kültürel ilişkilerin bilimin gelişmesinde oynadığı rolü gösteren örneklerle doludur. Ticaretin eski çağlardan günümüze kadar uzanan küresel bir tarihinden de söz edebiliriz. İnsanların artık olarak ürettikleri ticaretin çıkış nedenidir ve ülkelerarası ilişkilerin gelişmesinde birincil öneme sahiptir. Bu etkileşim, sözgelimi Antik Yunanlılarla Akdeniz toplumları arasında kültürel geçişlere hizmet ettiği gibi, günümüzde de enformasyonel bir ağ yapılanması sayesinde tüm dünyanın küreselleşmesine olanak sağlamaktadır.

Küreselleşme geleneksel toplumlarla modern toplumların ayırımına da işaret eder. Modern toplumlar örgütlü toplumlar olarak düşünüldüğünde evrensel ölçütlere çıkış nedeni olarak görülebilir (İnsan Hakları Beyannamesi, Birleşmiş Milletler ya da OECD gibi yapılanmalar). Dünya savaşları modern bir kavram olarak doğrudan küreselleşmeye işaret eder. Diğer yandan uluslaşma modern bir tipolojidir ve küreselleşmenin alt birimi olarak önemli bir göreve sahiptir. Günümüz ulus devletleri küreselleşmeye karşı kendi ölçütlerini belirleme çabasına girmeye zorlanmışlardır. Küresel etkinlikler ulusların güven ve risk sorunlarını öne çıkarmaktadır.

Dolayısıyla hareketin sürekliliği içinde, soyut ve etkileşimci bir sistem olarak küreselleşme, tarihten günümüze kadar insanların kültürel, ekonomik, politik ve teorik, tüm alanlarda temel bir konu olarak etkinliğini sürdürmüştür. Her zaman küreseldik ama günümüzde bunu daha çok konuşuyor ve önemsiyoruz. Üretim, ticaret, savaşlar ve devletler tarihi insanlar arası küresel etkinliklere verilebilecek örneklerle doludur. Bu çalışmanın amacı bu gerçekliği yansıtmayı ve küreselliği tekil ile genel arasında ki uyumun bir neticesi olarak görüp, bunun önemine dikkat çekmektir. Modern toplumun ortaya çıkması küresel bir sistemin ilk aşamaları olarak önemlidir. Dolayısıyla geleneksel ile modern arasındaki ayırım, aynı zamanda yerel ile evrensel arasındaki ayırma da işaret etmektedir. Diğer anlamda çalışma, modern toplumsal sistemi küresel bir sistem olarak ayırt edici yanıyla öne sürmeyi amaç edinmiştir.

2. KÜRESELLEŞMENİN ÖYKÜSÜ

İnsanlık tarihi dönemler içerisinde ele alındığında; ekonomik, siyasal ve kültürel başlıklar her zaman öne çıkmış ve bu temel faktörler tarihin seyri içinde değişimler geçirerek günümüz insanının yaşamında rol oynamaya devam etmiştir. İnsanın gelişim aşamasında coğrafya (Zubritski, vd., 2011, ss. 19-21) maddi dünyanın üretim ve gelişmesinde önemli bir rol oynarken artan nüfus, insanların yenilikler yapmaya ve yaşamını çeşitlendirmeye itmiştir. Tarımcı insan yaptığı icatlar sayesinde dünya coğrafyasında gezintiler yaparak yeni kültürel varlıklar üretmeye, yeni teknikler icat etmeye ve bu sayede de yaşam olanaklarını yeniden inşa etmeye yönelmiştir. Tarım sektörü insan yaşamına etkili olan üç faktörü; göçleri, ticareti ve devletlerin özgün kimliği olan fethediciliğini tetikleyen uygarlığın gelişmesine çıkış olmuştur (Chanda, 2009, s. 27). Göçler insan uygarlığı için süreklilik arz eden bir konudur ve bu sayede, sürekliliği olan “ilişkilerin” temellenmesi sağlanmıştır. Göçlerle insan küreselleşir ve bu aktiviteleri aracılığında kültürel üretimleri de süreklilik kazanır.

Hayatta kalmanın etkin koşullarından bir tanesi de sürekli arayış içinde olmakla yakından ilgilidir ve insanlar açısından besin arayışı, güvenlik problemleri ve yerleşim gibi temel ihtiyaçlar bu sürecin kurumsallaşmasına olanaklar sağlamıştır (Cowen, 2004, ss. 28-30). İnsanın arayışı kültürel üretimlerin de çıkış noktasıdır. Her yeni coğrafya ve yeni maddi icatlar sayesinde insan sürekli zenginleşen bir kültür yaratmayı bilmiştir. Bu sayede insanlar gruplaşmalar oluşturarak yeni uygarlık aşamalarının da oluşmasına aracılık etmiş, zaman içerisinde farklı uygarlık tiplerinin de gelişmesini sağlamıştır. Uygarlığın ortaya çıkmasıyla birlikte (belirginleşmesiyle birlikte) savaşlar ve devletler de işe dâhil olmuş ve farklı gruplar artan nüfusları için kendi aralarında rekabete girmek durumunda kalmışlardır. Savaşmak fikri (Faulkner, 2012, ss. 31-32) zaman içerisinde çapul fikrinin (gasp etmenin) yerine geçerek, uygarlığın itici konusu haline gelmiştir. Savaşmak uzmanlığı, iş bölümünü ve yeni teknikleri de gerektirdiğinden, insan sürekli bir etkileşim halinde olmaya yönelmiştir. Buradan hareketle küresel bir etkinlik olarak devletleşme ve savaş, insanların etkileşimleriyle beraberlik içinde olmaya dönük bir değişim olarak anlaşılmaktadır.

Böylelikle uygarlığın alt başlıklar halinde çeşitlenerek karmaşıklaşması daha ince ve ayrıntılı planlar yapmaya, çevresel ilişkilerin etkinliklerine daha güçlü ve kalıcı çözümler bulmaya yönelmeyi gerektirdiğinden devletler, imparatorlukları (güçlü devletleri) doğurmuştur. Bu etki ve güç birleşimi, zamanla gelişen tarım toplumlarının (Chanda, 2009, s.31) gruplar arasında birleşmesiyle birlikte, temel bir ihtiyaç olarak güçlü devletlerin yolunu da

açmış oluyordu. Diğer bir ifadeyle, daha detaylı bir yaşam kurmanın yolu olarak imparatorluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Devletlerin kent yönetimleri olarak gelişme göstermesinde merkezi bir yönetim şeklinin tertiplenmesi (Haviland, vd., 2008, ss.596-98) zamanla daha çok güç ve yönetim ihtiyacı gereğince, devletin bir adım ötesi olarak krallıklar ve imparatorluklar hayat bulmuştur. Mısır'da krallık (Roberts, 2014, s. 58) olarak ortaya çıkan kent-devletlerinin birleşmesiyle birlikte bürokrasinin de temelleri atılmış ve güncel yaşamın karmaşıklığı bu sayede belli bir sisteme oturmaya başlamıştır. Bu sistem zamanla gelişen diğer devletlerin de vazgeçilmezleri arasına girmekle, uygarlıklar dönemi de başlatmıştır. Askeri üstünlük (McNeill, 1989, ss. 57-58) bu gelişmeler aşamasında önemli bir konuma sahip olduğundan imparatorluklar (Akad, Pers, Roma vs.) siyasal düzenin değişmesinden ekonomiye ve sosyal yaşama kadar önemli değişim aşamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomide yaşanan değişimlerle de ilgili olarak güçlü devletlerin ortaya çıkması ile ulaşım, iletişim ve teknolojik etkinlikler (Wallerstein, 2012, s.37) kapitalist sistemin nedenleri olarak görülebilir. Diğer taraftan ticaret tarihsel olarak ele alındığında hemen her dönemde bir iletişim ve etkileşim konusudur. Söz gelimi develerle yapılan ticaret (Chanda, 2009, s.44) yolların ve kervan kültürünün etkinleşmesini sağladığı gibi ayrıca uzun yolculuklar sayesinde farklı coğrafyalara gidip tüccarlık yapmaya da imkan sağlamıştır. Bu sayede ülkelerarası ilişkiler daha çok gelişme göstererek zamanla ticari antlaşmalar sayesinde politik ve ekonomik yeni yaptırımlar, anlaşmalar oluşmaya başlamıştır. Uygarlıkların (Braudel, 2014, ss. 57-58) gelişmesi (sürekliliği) birbirleriyle etkileşim içinde olmalarını gerektirdiğinden bu etkileşim, uygarlığın da yayılmasıyla birlikte düşünülmelidir. Dolayısıyla küreselleşme sürekliliği, etkileşimi, döngüsellığı ve en önemlisi takas ilişkilerinin üst bir yapılanması olarak anlaşılabilir.

Çevre ilişkilerinin de bu sürece önemli oranda etki ettiğini görmek gerekir. Bir yandan nüfus artışıyla birlikte gıda ihtiyacına dayalı olarak artan tarım sektörü, diğer yandan tekniğin etkin bir şekilde kullanılmasıyla birlikte ulaşımın hızlanmasına bağlı olarak toplumlararası etkileşimlerin artması, beraberinde çevreyle olan ilişkileri de öne çıkarmıştır. Sulama sistemlerinden ulaşımaya kadar (Kottak, 2008, s. 330) devletlerin müdahil olmasıyla birlikte küresel aktivite artarak, diğer uluslarla olan ilişkilerin de belirli bir konuma geldiği gözlemlenmiştir. Devlet sistemlerinin çevreyle olan ilişkisinde kendini ürettiği bir diğer nokta ise ticaret yollarının güvenliği, kullanılmasına yönelik etkinliği ve savaş teknolojisi sayesinde ulaşımın daha aktif hale gelmesine yöneliktir. Devletlerin zaman içinde daha çok etkin olduğu tüm bu alanlar diğer devletlerle olan ilişkilerin belli bir ağ yapısına bürünmesi küresel bir aktivite olarak görülmelidir. Konuya açıklık getirmek adına Hıristiyanlık ile Roma sonrası dönemin evrensel yaklaşımı ile küresel bir sistem örgüsü adına bağlantılar görmek mümkün gözükmektedir. Roma, evrenselliğin ölçütü olarak yurttaşlık fikrini özgün bir konuma yerleştirmekle diğer ülke toplumları arasında farklı bir konumda algılanmıştır. Kilise (Wood, 2013, ss. 163-64) Roma'nın sistemsel örgüsü üzerine yerleşerek evrenselliği bir ölçüt olarak ayakta tutarak Avrupa fikrinin tarihsel aşamasında da ölçü verici bir bağ olmayı başarmıştır. Dinsel olguların modern öncesi toplumlar açısından küresel (evrensel) ölçütler eşliğinde sistemleşmesi bir diğer başlık olarak görülebilir. Zerdüştükten, Hindistan dinsel kültürlerine ve Hıristiyanlığa kadar (Cowen, 2004, ss. 89-93) bütün evrensel dinler öğretileriyle kültürler arası ve ülkelerarası evrenselliğin ölçütü olabilmişlerdir. Dinsel öğretilerin devlet eliyle güçlenerek kültürler arası ilişkilerde belirgin ölçütler sunması öne çıkmakla birlikte siyasal ve ekonomik oluşumların da bu süreçle birlikte dönüştüğünü bilmekte önemlidir. İslamın MS 600'lü yıllarla birlikte hızla gelişmesinde kardeşlik öğretisinin önemli etkisi olmuştur. Hıristiyanlıktan farklı olarak İslam (Roberts, 2014, ss. 174-76) fethedici, devrimci ve kendine özgün bir yapı olarak ortaya çıkmış ve devlet dini olmak yerine, kendi devletini kurmuş bir sisteme sahip olmakla birkaç yüzyıl boyunca değişimlerin temel nedeni olarak görülmüştür. İslamiyetin ilerleyişinde insanlara ulaşabilme, evrensel boyutta ölçütler koyabilme ve Akdeniz ticaretine hâkim olma yatmaktadır. Bu yetenekler bir ağ oluşumuna neden olmakla (Braudel, 2014, ss. 95-97) ırksal ya da kültürel ayrımlara karşı iletişimin açık tutulmasıyla yakın ilişkileri söz konusudur. Diğer anlamda evrenselliğin ölçütü olarak iletişim, İslam dünya tarihinde sürükleyici bir özgün konuma sahip olmuştur.

Bütün bu etkinlikleri (ticaret, savaş, devlet, kültürler vs.) birlikte düşündüğümüzde evrenselliğin dünya ölçütü bir değere yerleştiği ve etkileşimlerin bu ölçütler eşliğinde geliştiğini görüyoruz. Ülkeler arası etkinliklerin ve siyasal ya da ekonomik temelde meydana gelen sözleşmelerin etkileşimler çerçevesinde dönüştüğünü görmek gerekir. Nüfusun artması, tekniğin gelişmesi, yeni ticaret yollarının ortaya çıkması, yeni dinsel ya da kültürel üretimlerin yaygınlaşması gibi unsurlar, toplumsal sistemlerin de kurucu temalarıdır. Devletlerin zamanla çeşitlenmesi ve detaylı bir sistem örgüsüne sahip olması tümüyle bu etkinlikler aracılığında ortaya çıkmıştır. Gemiciliğin gelişmesiyle birlikte okyanus ötesi ilişkilerin artması sağlanmış ve Doğu'nun gıda ve ekonomik ürünleri Batı'ya aktararak etkileşimler ve enformasyon hızla artmıştır. "İnsanların hareket halinde olması"(Chanda, 2009, ss. 159-62) süreklilik arz eden bir konudur ve bu hiçbir dönemde kesintiye uğramamıştır.

İnsanlar hareket ettikçe yenilikler ortaya çıkmış ve her zaman yenilikler yeni hareketlenmeler olarak da gözlemlenmiştir. Ticaret ağlarının İslam uygarlığının gelişmesi adına önemi ne derece etkili olmuşsa (Wood, 2012, ss. 62-65), çağımızda internet aracılığıyla küresel bir ağ yapılanmasının önemi de o denli önemlidir. Modern döneme ilişkin gelişmeler eşliğinde düşünüldüğünde siyasal bir sistemin geliştiği ve zaman içerisinde detaylanan yönetsel yapıların ortaya çıktığı görülmektedir.

Devletin bu süreçte önemli bir değişim geçirdiğini görüyoruz ve özellikle modern dünya bu değişimin üzerine inşa edilmiştir. Modern devlet detaycı ve çok daha güncel yaşama aktif katılımcı olarak dönüşmüştür. Siyasal sistemin detaylanarak gelişmesi ve yaygınlık kazanması küresel bir etkinlik bağlamında düşünüldüğünde, toplumlar ve bireyler arası ilişkilerin de doğrudan belli bir sistem içine girmiş olması anlamına gelmektedir. Diğer anlamda her devlet sistemi kendi toplumsal yapısına göre şekillenir ya da bu etki altında anlam kazanır ve bu süreç beraberinde kültürel farklılıklarında nesnelleşmesine (ayırmaşmasına) olanak sağlar. Bu sözü edilen farklılıklar zamanla farklı yönetim biçimlerinin de yerleşmesini sağlamıştır. Mezopotamya krallık idaresi (Bordreuil, vd., 2015, ss. 171-75) ile Yunan kent yönetimlerinin (Roberts, 2010, ss. 51-55) şekil olarak ayrımlarının kültürel farklılıklarla yakın ilgisi olmasının ardında, toplumsal yapının farklı şekil ve içeriklerle ilgisi açıktır. Sanatsal alandan ekonomik alana kadar bu farklılıklar, küresel ilişkilerin sağlanabilmesi adına da önem taşımaktadır. Öyle ki, günümüz küreselleşmesi incelendiğinde bir yandan ulus devletleri ayakta görürken diğer yandan uluslar arası bir “ağ ilişkisinin” de devam edebildiği görülmektedir. Küreselleşme bu bağlamda tek bir düşünce ya da yaşam biçimi anlamına gelmediği gibi tam aksine, farklılıkların bağlantısına ve iletişim içinde birlik³ düşüncesine işaret etmektedir. “Uluslar arası ilişkiler”(Nardin, 2013, s.403) bir teori ve kavram olarak modern çağda öne çıkmış olsa da tarihsel bağlamda devletlerarası ya da bireylerarası kurulan iş birlikleri, sözleşmeler ya da savaşlar gibi her bir kazanımın sürece katkı sağladığı görülmektedir.⁴ Yeni ticaret yollarının arayışları yeni ittifaklar doğurmuş ve Avrupa ülkeleri kendi aralarında 16. yüzyıldan itibaren önemli rekabet içerisine girmiştir. 15. yüzyılda yapılan bir sözleşme [Tordesillas] (Benevole, 2006, s.11) küresel ticaret yolunda aktörler arası (Portekizliler ve Papalık arasında) ilişkiler açısından bir örnektir. Küresel etkileşim açısından Amerika'nın keşfi (Ponting, 2011, ss. 459-461) yeni ticari yollar, maddi olanaklar ve yeni kültür tipleriyle güçlenerek sonraki dönemlere ilişkin önemli bir değişimi de başlatmıştır. Bu gelişmeler denizlerin etkin bir yayılma aracı olmasına da imkân tanımıştır. Kumpanyaların kurulması ve yeni bir ekonomi sisteminin ortaya çıkması, beraberinde yeni araçların da gelişmesine olanak sağlamıştır. İpek yolunun (Ponting, 2011, s. 501) etkin konumu düşünüldüğünde ticaretin ve yeni coğrafyaların (mekânların) iletişim ve etkileşim sistemine kattığı önemli sonuçları olduğu açıktır. 16. yüzyıldan itibaren yönetime ilişkin önemli değişimler kendini göstermeye başlamış ve özellikle devletin etkin bir yönetim sürecine yöneldiğine dair yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Foucault, 2013, ss. 78-79). Devletin sürece ilişkin etkileri siyasal alanda kamu ve özel ayrımlarının ortaya çıkmasına neden olmuş ve ekonomi ile politika süreklilik arz eden bir etkileşim içine girmiştir. 16. yüzyıl (Habermas, 2007, ss. 70-71) bu ayrımların (kamusalın ve özeline) toplumsal sistemde yerleştiği ve buradan da sivil yapılanmaların gelişmeye başladığı yıllar olarak; küresel bir “ağ” için çıkış zamanlarıdır. Diğer yandan benzer birlikler pazarların bağlantılarıyla (Braudel, 2013, 44) kendini göstermiş ve 17. yüzyılda ülkeler arası pazarların ticaret bağlarıyla ilişki içinde olduğu görülmüştür. Pazarların birbirleriyle ilişkiye girmesi tüccar sınıfını ve onların ülkeler arası ilişkilerde yer edinmesine de olanak sağlamıştır. Kaldı ki devlet ve özel ayrımında bu türden ilişkilerin yoğunlaşmasının da önemli bir neden olması pek tabiidir. Hollandalılar ya da İngilizler (Wood, 2012, s. 117) dönem itibarıyla doğrudan ticari bir rekabet içindeydiler ve devletlerarası ilişkiler söz konusu rekabet çerçevesinde düzenleniyordu. 18. yüzyıla geldiğimizde (Kennedy, 1998, ss. 102-103) bu ayrımlarla birlikte uluslararası güç ilişkilerinin öne çıkma yoğunluğu artarak devletlerarası hukuk ilişkileri de gelişme göstermiştir.

Modern toplumsal sistemin devletler ve pazarlar aracılığında siyasal bir sistem haline dönüşmesiyle birlikte güç ilişkileri de değişim yaşamış, yeni uluslar ve özgün yaşam tipleri ortaya çıkmıştır. Tarihsel bir dönüşümler aşaması olarak küreselleşmenin siyasal, ekonomik ve kültürel olarak değişimler geçirmesinin ardındaki süreklilik arz eden etkileşim, modern dönemin önemli bir aşaması olarak görülmektedir. Yerleşikliğin kentleşmeyle birlikte üst bir noktaya geçmesi toplumsal çeşitliliğin artmasına ve uzmanlık alanlarının çoğalmasına olanak sağlamıştır. Kapitalist ekonominin bu sürecin etkisiyle ortaya çıkması ayrıca önem arz etmektedir. Modernlik bu bağlamda; ticaretin, kamunun, kültürlerin ve hukukun yeniden düzenlenmesi olarak görülmüştür (Touraine, 2014, ss. 48-49).

³ Birlik yaklaşımına AB ya da NATO tarzı örgütlenmeler olarak bakılabilir.

⁴ Ortaçağ ekonomi işbirliği olarak gösterilen bir örnek olarak “Tötonya Hansa Birliği”, şehirlerin ortaçağ döneminde (geçiş döneminde) ilişkilerin küreselleşmesine iyi bir örnek olarak görülebilir. Bu birlik ticaret şebekesi olarak kurulmuş ve insanların iktisadi bir temele yerleşmesine doğrudan etkili olmuştur. Bakınız: Sennett, Ten ve Taş, 2011, s. 137.

3. KÜRESEL TOPLUM

Modern yaşam ve modern yönetim çeşitlenerek ayrımlaşan sistem vurgusuna sahiptir. Bu yüzden modern devlet; anayasacılıktan bürokrasiye, kişilerin üstünde yer alan bir iktidar gücünden yurttaşlık bilinçlenmesine kadar (Pierson, 201, s. 23) yaygın bir ayrıma sahiptir. Modern toplum, ekonomi ve devlet ilişkisi rasyonalize olduğundan endüstriyel sistem ile uyumluluk içinde gelişmiştir. Geleneğin genel-geçer tutumları modern sistemde “standartlaşır”(Toffler, 2008, s.63) ve rasyonalize olma ideali yaşamın her alanına tekâmül eder.

Modern yapılanmanın ekonomide meydana gelen değişimler eşliğinde (merkantilist sistemin aşılmasının ardından piyasacılığın öne çıkmasıyla), toplumsal sistemlerin yönetim alanında önemli etkileri olmuş ve zamanla demokratik bir devrim süreci (1789 son önemli kavşak noktasıdır)(Pijl, 2014, s.32) Avrupa toplumlarından tüm dünyaya yayılmıştır. Bu sürecin önemli eşik noktalarından endüstriyel devrim beraberinde uluslararası ticaret ve finans yapılanmalarında itici bir güç olarak 19. yüzyıl boyunca ekonomiden sosyal yaşama (kentleşme, göç, hukuki yapılar vs.) kadar derin izlerin çıkış noktası olmuştur. Özellikle ulaşımda yaşanan hız ve etkinlikle birlikte ticarileşme artarak uluslararası etkileşimler (alış verişler) geçmişte görülmemiş bir düzeye yükselmiştir. Sermaye (Pijl, 2014, ss.45-46) bu değişimlerin etkisiyle devletlerin yasal (ulusal) sınırlarının dışında bir etki gücüne sahip olduğundan, ticaretin güçlenmesiyle birlikte muazzam bir hareketlenme içine girmiştir. Bu değişimler ulus-ötesi yapılanmaların yolunu açmakla günümüz küreselleşmesini sistemleştirmiştir. 1970’li yılların arka planı iletişimde yaşanan değişimlere dayanmış olsa da, 19. yüzyıl yenilikleri (demiryolları, gemileri ya da telgraf sistemleri) (Hobsbawm, 2012, s.79) benzer biçimde küresel bir etkinlik olarak görülmelidir.

Geleneksel toplumdan küresel topluma geçiş olarak endüstriyel toplum; siyasal, ekonomik, teknolojik ve hukuki bir çerçevede önemli aşamaları temsil etmektedir. Toplumsal bir dönüşüm olarak küresel toplumun ekonomiyile olan yakın ilişkilerinin büyük önemi vardır. Teknoloji (Ellul, 2003, s.124) sanayi hamlesinin merkezi bir konusu olarak yaşamın genel hatlarını da etkisine aldığından insanlar, kırlardan kentlere göç ederek makineler etrafında toplanmıştır. 19. yüzyılla birlikte gelişen makineler dünyası, ekonomiden inançlara ve politikaya kadar yaşamın dinamikleri üzerinde etkiler bırakarak evrensel bir değer üretmeyi bilmiştir. Bilimin ve endüstrileşmenin (Frankl, 2003, s.198) birlikte geliştiği bu çağın geleneksel toplumların yerine geçen küresel bir toplum olmasının önemli zemini seküler bir yaşam tutkusudur. Dinin egemenliği yerini aklın ve bilimin etkili gücüne bırakarak Rönesans ‘la birlikte başlayan seküler dönüşüm (Russ, 2011, s.338) modern (küresel) toplumun evrensel bir değere bürünmesinin önemli bir aşaması olarak görülmelidir.

Benzer biçimde küresel toplumun temel dayanakları arasında modern değişimde önemli bir yere sahip olarak hukuk sistemlerinin (yargının/adaletin) rasyonel bir temele oturmasıyla birlikte kamu-özel ayrımlarının evrensel bir dönüşüme sahip olmasıdır. “Hukukun üstünlüğü” (Barry, 2012, ss. 106-107) ilkesi modern toplumda evrensel bir değer kazanmış olduğundan⁵, gelenekselci yargı yaklaşımlarıyla tarif edilen birey bu sürecin önemli bir aktörü olur ve devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesine kadar hukuk sistemleri küreselliği yapılandırır. Hukukun tarihsel dönüşümleri arasında anayasacılık özel bir öneme sahiptir. Anayasacılık (Hayek, 2013, ss. 273-74) yasaların kurallar çerçevesinde düzenlenmesi olarak modern siyasal sistemin alanını tespit etmektir. Bu değişim farklı anayasalar arası ilişkiler bağlamında düşünüldüğünde devletlerarası bir etkileşimi de doğurmaktadır. Anayasaların (Heywood, 2010, ss.374-75) önemi sistem değişimleriyle de ilgilidir. Farklı bir siyasal sistem anayasalar için çıkış nedeni olarak anlaşılmaktadır. Buradan hareketle modern siyasal sistemin temel referansları arasında anayasacılığı görmek mümkündür. Anayasacılığın küresel toplumda önemli yanı, modern yönetim ve modern sosyal yaşamın rasyonalize olmasıyla doğrudan ilişkisidir. Diğer anlamda ülkelerin uluslararası bir aktör haline gelmesi (Pierson, 2014, s.215) ve küresel toplumun (modern toplumun) işlevsel kılınması rasyonalize bir sistem aracılığıyla mümkün olmuştur. Ancak modern anlamda devletlerarası ilişkiler ile geleneksel dünyada meydana gelen devletlerarası antlaşmalar (ya da birleşmeler) farklı tiplerdir. Diğer anlamda geçmiş dönem imparatorlukları küresel bir sistem ağları gibi olsa da (Heywood, 2012a, ss. 134-35) 21. yüzyıla gelinen dönemde yapılan ulus-üstü işbirlikleri daha çok faydacı bir işleve sahiptir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı (Kapani, 1993, ss. 56-57) uluslararası ilişkilerin belirginleşerek küresel sistemlerin yasal bir düzleme yerleştiği dönemdir.1789 Devrimiyle birlikte gelişen bireyci değişimler ulus ötesi etkileşimlerin önemli bir çıkış aşamasıdır. Diğer yandan devletlerarası ilişkiler Westphalia (1648) antlaşmasıyla (Held, 2008, s.196) birlikte uluslar arası bir sürece dahil olma fikrinin başlangıcıdır ve her devletin bir anlamda üniteleşmesi bu dönemlerle

⁵ Hukukun üstünlüğü modern devlet sistemlerinin temel dayanaklarından biri olan tarafsızlıkla da yakından ilişkilidir. Devlet, ekonomik bir alanda tarafsızlığını korumak amacıyla hukuki sistemlere önem vermektedir. Pozitif yasaların temel amacı, siyasi gruplar arasında denge sağlamakla da ilgilidir. Diğer anlamda hukukun üstünlüğü, devlet ve piyasa (burada piyasa siyasal alanı da temsil emektedir) arasında tarafsız bir ilişkiyi pozitif çerçeveye oturtmaktır. Bakınız: Collins, Marksizm ve Hukuk, 2013, s.198.

öne çıkmaya başlamıştır. Ulusal devlet yapılanmalarının 19. yüzyıl ile birlikte önem kazanmasıyla birlikte (milliyetçilik akımının itici gücünün de etkisiyle) küresel toplumun siyasal ve hukuki mekanizması da evrenselleşmiştir. Bu sürecin İkinci Dünya Savaşıyla birlikte ulus temelinde anlaşılmasının dışına taşıdığı ve bu doğrultuda insan hakları kavramının yer edindiği görülmektedir. Başka türlü söylendiğinde; 1950’li yıllar küresel toplumun –yani modern toplumun ikinci bir dönüşüm aşaması olarak yerel-güçlerin ulus-ötesi aktörleşme sürecinin başlangıç dönemleridir. İkinci Dünya savaşı bu yeni dönem (“yeni küreselleşme” -1980 sonrası) açısından başlangıçlar dönüşümüne işaret etmektedir.

Küresel toplumun ilk örneğini Milletler Cemiyeti aracılığıyla ulusal devletlerin bağımsız katılımlarıyla görüyoruz (Roberts, 2014, s. 457). Bu katılımlar aracılığıyla Birinci Dünya savaşının olumsuz etkileri ele alınarak ulusların temel sorunlarına çözümler aranmıştır. İkinci Dünya savaşının ardından yaşanan toplumsal yıkımın giderilmesi adına da devletlerarasında bazı antlaşmalar yapılmıştır. Marshall Planı ve AET (Özcüre, 2014, s.275) gibi uygulamalar hukuki bir zeminde kurularak ulus devletlerin toparlanması adına çalışmalara başlayan ulus ötesi bir etkiye sahiptirler. Gerçekte 1950’li yıllar, modern toplumların dönüşüm yılları olarak önemli değişimlere sahiptir. Ekonomiden siyasal yaşama kadar bölünmüş bir dünya sistemiyle karşılaşmış ve piyasa ile devlet ilişkisinde farklı sistem yaklaşımları gelişmiştir (Faulkner, 2012, s.328). Bretton Woods Konferansı (Temmuz 1944) (Türkcan, 2013, s. 237), dönemsel olarak etkili olan en geniş ve uygulama alanına sahip önemli bir proje olarak ulus ötesi sistemin birincil yapı taşlarından. Sermaye açısından serbestleşme (Harvey, 2012a, s.61) ve ulus ötesi etkileşimlerin artmasına yönelik başlayan bu uygulamalar, 1970 sonrası inşa olunan yeni ekonominin temel değerleridir. OECD, IMF ya da G7 gibi diğer yapılanmalar da küresel ekonominin (yeni ekonominin) ortaya çıkma aşamaları açısından önemli görülmüştür.

Buradan hareketle küreselleşmeyi; ulus devletlerin hukuki bir çerçeve olarak coğrafi alanlarının aşılması, sermaye ve finans sistemlerinin ulus ötesi örgütlenmeler aracılığıyla hareketlenmelerinin yaygınlaşması olarak görmek mümkündür. Küreselleşme (Heywood, 2012b, s. 332); ulusal olan ile evrensel olanın karşılıklı etkileşimi olarak da anlaşılabilir. Küresel toplum modern toplumsal sistemin gevşemesi, dönüşmesi ve ulusal yapılanmaların dışa açılması olarak düşünüldüğünde, 1970’li yıllarla birlikte yeni küreselleşmenin önemli bir aşaması olarak düşünülebilir. Diğer anlamda “küresel toplum” esneklenen bir siyasi ve ekonomik yapıların ürünüdür. Ancak bu sürecin 1970’li yıllarla birlikte hız kazanmasının önemli nedenlerinden bir tanesi teknoloji de meydana gelen değişimlerle ilgilidir. Teknoloji (Giddens, 2013, s.84) özellikle bilgi akışının hızlanmasına, iletişim faktörünün ekonomik ve kültürel temelde yaygınlık kazanmasına büyük katkılar sağlamıştır. İkinci dünya savaşından sonra ekonominin tüketim yanlı değişimi (Ritzer, 2011, s.51) teknolojinin görsel kullanımları aracılığıyla (örneğin reklamcılık sektörüne olan rağbet) artış göstermiş ve zamanla insanlar, daha çok tüketime arzu ve gereksinim duymaya doğru yaşamlarını dönüştürmüşlerdir. Diğer anlamda tüketim, ekonominin önemli bir sektörü haline gelerek güncel yaşamın maddi unsurlarını çeşitlendirmiştir. Bu değişimler beraberinde teknolojinin bilgi merkezli gelişmesine olanaklar sağlayarak, modern ekonominin değişimine yol açmıştır.

4. KÜRESEL DÖNÜŞÜMLERDE EKONOMİ VE POLİTİKA

Küresel ekonominin temel değerleri; ticari ve finansal sistemlerin serbestleşmesiyle yakından ilgilidir ve tarihsel olarak Dünya Bankasının kredi politikalarıyla güçlü bir temele sahip olmuştur. Dünya Bankası fon ve kredi sağlayarak ekonomiden sosyal yaşamın temel ihtiyaçlarına kadar sürdürülebilirliği ve büyümeyi arttırmaya yönelik bir görev üstlenmiştir. Bu çabaların temel amacı; istihdamı artırmak ve büyümeyi üst seviyelere çıkarmakla İkinci Dünya savaşının olumsuzluklarından kurtulmak olarak değerlendirilebilir. Amerikan ve İngiliz buluşması olarak Bretton Woods toplantısında hükümetlerin ekonomi politikaları ele alınarak, yerel ve uluslar arası ilişkiler temelinde istikrarı sağlama amaç edinilmiştir (Gilpin, 2012, s.167). Küresel bir ekonomi kurgusu olarak karşımıza çıkan (*yeni*) piyasacılığın (Berend, 2013, s.360) yeniden gündeme gelmesi 1970’li yılların durgunluk ortamıyla ilişkilidir ve bu yeni dönem ekonomide yeniden serbestleşme olarak ulus ötesi hareketlenmeler önemli bir role sahiptir. Sözü edilen hareketlenmeler modern toplumsal ve modern ekonomi bağlamında 19. yüzyıldan itibaren tarihsel bir arka plana sahiptir. Teknolojinin etkisinin önemli bir zemin olarak çok uluslu şirketlerle yeni küreselleşme sürecinde (yeni ekonomiyle birlikte) öne çıktığını görüyoruz. Günümüz açısından ulus ötesi hareketlenmeler (Kazgan, 2000, s. 162) devletin denetiminden muaf tutularak dünyanın istediği bir yerde üretim aşamalarını (farklı ülkelerde farklı meta üretimlerini) sürdürebilmektedir.

Küresel ekonomi doğrudan 1980 sonrası gelişmeleri içeren bir anlamı ifade etmektedir. Küreselleşmenin tarihsel öyküsü birçok farklı etkileri barındırmıştır. Bunlardan en önemli başlığını ticari ilişkiler almış olsa da finansal

serbestleşme; küresel ekonominin (yeni ekonominin) ayırt edici bir özelliğidir. Diğer anlamda, artık gelinen dönem itibariyle küresel ekonomi teknolojinin büyük etkisi sayesinde:

- a) Hacimsel büyümeye ve hız artışına,
- b) Ulaştırma ve nakil işlerinin çeşitlenmesine; sınır kontrollerinin esnekleşmesiyle birlikte akışın rahat olmasına,
- c) Mamullerin uzak mesafelere taşınırken daha korunaklı olmasına, gibi çeşitli gelişmelere sahip olmakla tarihsel bir dönüşüm yaşamıştır (Öter, 2013, s.476).

Bu değişimlerin özgün konularından olan teknolojik yenilik ve mikro düzey gelişmeler; ekonomiden yönetime ve politikaya kadar önemli değişimlerle iç içedir. İletişim tabanında gelişen yeni evrensel sistem, ulusal aidiyetliği küreselleştirirken (Touraine, 2014, s.180), aynı zamanda modern politik ve ekonomik yapıyı tekilleştirir. Kamu alanının kendine özgü yeni dönüşümü küresel bir piyasacılığı yatay bir konuma yerleştirir. Diğer anlamda küresel ekonomi, yeni kamu yönetimi ve yeni bir sosyal yaşamı piyasacılıkla özgünleştirir. Bu özgünleşmenin taşıyıcı unsurları şirketlerin ulus ötesi devasa boyutlara ulaşan aktif konumlarında yatmaktadır. Giddens (Giddens, 2014, s.84), şirketlerin konumlarını ele alırken küreselleşmenin önemli bir boyutu olarak onların ekonomide yaptığı dönüştürücü etkilerine de dikkat çeker. Ona göre ulus ötesi devasa şirketler her ne kadar önemli sermaye gücüne sahip olsalar da (birkaç tanesi bazen bir ulus devletten daha zengin olabilmektedir) ulus devletlerin siyasal güçleri önemini korumaktadır.

Küresel ekonominin ayırt edici (özgün) yanı, ekonominin tarihsel işleyişinin içsel ve dışsal yapısının önemli ölçüde değişime uğramasının yanı sıra, finans sistemlerinin kendi adına yeniden yapılaşmasından gelmektedir. Bu süreci üç genel değişim çerçevesinde gözlemlemek mümkündür:

- a) Küresel ekonomide üretim sistemi önemli bir değişim geçirmiştir. Bu değişim uluslararası bir üretimin ortaya çıkmasıdır ve bu sayede uluslararası yatırımın 1990'lı yıllarla birlikte muazzam artışlara neden olmasıdır (Castells, 2014, ss.373-74).
- b) Finansal piyasaların ekonominin temel yapılanmasının dışında hareket etmesi, beraberinde uluslararası para piyasalarının tarihte görülmemiş düzeyde akışkanlığına olanak sağlayarak, kendine özgü dinamiklerini yaratmıştır (Ağcakaya, 2015, s.86).
- c) Bilgi ekonomisinin öne çıkardığı mikro düzey uzmanlaşmanın işgücü bağlamında esnekliğe imkân tanımasından kaynaklanan yeni ekonomi düzeninin yaygınlaşmasıdır. Diğer anlamda bilgi ekonomisinin temel dinamiği olan bilginin ekonomik bir meta haline dönüşmesiyle birlikte (Hacıyev ve Bayramov, 2013, s. 426) uzmanlaşmanın önemli ölçüde değerlendirilmesidir.⁶

Küresel ekonominin farklı başlıklarla değişim geçirmesinin tarihsel gelişmesine bakıldığında, üretim süreçlerinin ve sermaye yapılanmasının katı olmasına yönelik yaklaşımlar önemli görülmektedir. Diğer anlamda Fordist bir üretim aşamasının esnekliğe doğru değiştiği ve böylelikle piyasaların tüketim aşamalarının isteklerine karşın kayıtsız kalmayacağı yönünde bir yaklaşım gelişmiştir (Harvey, 2012b, s.164-65). Harvey, ilgili çalışmasında özellikle ABD tekelinin üretim açısından ve doların konumu bağlamında güç kaybettiğine dikkat çekerek, Fordist üretim sürecinin değişime zorlandığını tespit etmektedir. Finansın etkin olan yönü ise sermayeyi taşıyıcı olması bir yana ayrıca dinamik ve hızlı bir genişleme imkânı da sağlıyor olmasında yatmaktadır (Calhoun, 2014, s.158). Böylesi bir etki bir yandan ekonomiye dinamizm katarken (yani esneklik imkânı sağlarken), diğer yandan küresel bir etkileşimin en güçlü ayağını temsil etmiş olacağından uluslar arası oyun kurucu haline dönüşmektedir. Dolayısıyla küresel ekonomi; finansal ve ticari esnekliğin ulusal sınırların aşınmasına yaptığı etki nedeniyle küreselleşmenin de önemli bir unsuru haline gelmektedir. Castells (Castells, 2014, s.371), ekonominin temel dayanakları olarak ticaretin ve finansın serbestleşmesiyle birlikte, bu gelişmeye paralel bir seyir izleyen ulusal (yerel) örgütlenmelerin de artış gösterdiğine dikkat çekmektedir (AB örneğinde olduğu gibi).

Buradan hareketle küresel ekonomi beraberinde küresel siyaseti gündeme getirmektedir. Eş deyişle, ekonominin izlediği yeni yolda politika ve yönetimde meydana gelen değişimler, geleneksel ideolojik yönelimleri ve modern sistemin temel değerlerini önemli oranda aşındırmıştır. “Siyasi küreselleşme”(Heywood, 2013, s.36) küresel ekonominin temel değişimi arasında yer alan merkezîyetçilikten uzaklığıyla paraleldir ve bu anlamda, ulusal

⁶ Bu üç temel başlıkla (finans sisteminde, ticaretin işleyişinde ve nihayet üretim sürecinde) meydana gelen değişimler; kamunun küçülmesini, kar artışına bağlı olarak üretim aşamalarının mali konumunun önem kazanmasını ve 24 saat hiç durmadan kar arbitrajı için çalışan finansal bir sistemin kurulmasını öngörmekle, küresellik öne çıkmıştır. Bu konuda Bakınız: Garrett, Küresel Piyasalar ve Ulusal Politika, 2014, ss. 455-56.

siyaset yerini uluslararası örgütlere bırakır.⁷ Böylesi bir değişimin temel aşamasının piyasacılık ve eşitlik (Barry, 2012, ss. 310-11) yaklaşımıyla güçlendiğine dikkat çekmek gerekir. Diğer anlamda küresel siyaset küresel bir piyasa ve pazar ilişkilerinin etkisinde yer edinmektedir. Pazarlaşma süreçleri olarak da anlaşılabilir durumda olan küreselleşme, liberal siyasal tezin önemli bir ayağı olan “barış ve demokrasi” (Burchill, 2013, ss. 84-85) ilişkisi ile küresel serbestleşme arasında doğrudan bir yakınlık söz konusudur. Küreselleşmenin genel karakteri olarak “kendi başına buyrukluğu”(Bauman, 2012, s. 64) ve merkezi bir yerden uzak olarak mekânsızlığı; siyasal ve ekonomik yapıların tümüne karşı rahatsız edici görünür. Küreselleşmenin siyasal yönüyle ilgili en önemli konusu; yerleşmenin (bölgecilik ya da örgütler olarak) ulus ötesi etkinlikler (Keleş ve Mengi, 2013, ss.48-49) bağlamında ekonomiyle paralel bir gelişim göstermesinde yatmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme; ekonomik, politik ve kültürel anlamda mekânsızlık olarak evrenselliğe yönelen ilişkiler ağıdır. Politik ilişkilerin ulus-altı düzenler şeklinde işlevselliği olarak da okunabilir.

Küreselleşmenin ekonomik ve politik seyri diğer yandan toplumsal değişimlerinde göstergeleri niteliğindedir. Yani küreselleşme sadece ekonominin ve politikanın değişimlerini içermez; aynı zamanda, iletişimin, sosyal hareketlerin (örneğin Mısır ve ABD’de yaşanan sokak gösterilerinde olduğu gibi) ya da, terörizmin yaygınlaşmasıyla birlikte suçun küreselleşmesinden de söz etmek mümkündür(Castells, 2008, ss.386-87). Küreselleşme olarak siyaset, sözü edilen farklı alt birimlerin küresel (evrensel) bir ağ yapılanması içinde olmalarıyla yakından ilişkilidir. Ama ulus devlet ve onun kendi coğrafi hâkimiyeti bu sürece karşı yenilenerek devam etmektedir. Avrupa ülkelerinin birleşme yolunda (tek para, meclis, ya da kimlik üzerine) yaptıkları Maastricht anlaşmasıyla (ki bundan sonra AB olarak –Avrupa Birliği olarak) tanınmalar da üye ülkelerde ret ve çekimsellik oranı hiçbir zaman az olmamıştır(Roberts, 2003, ss.716-17). Burada temel sorun (şüphe), ulusal düzeyde kültür ve kimlik endişesi olarak anlaşılmaktadır. Aslında dünyanın geri kalan tüm ulus devletlerinin de aynı tarzda endişeleri olduğu açıktır. Diğer anlamda “siyasal antropoloji”(Lewellen, 2011, ss.256-58) bir dönüşüm olarak, sosyal yaşamın temel değerlerine yönelik endişeler taşır ve küreselleşme; yerel ile ulusalın bir paradoks halinde kalmasıyla yaşam olanağına sahipmiş gibi algı üretir.

5. KÜRESEL İLETİŞİM

İletişimin sürece ilişkin en önemli rolü, bireyler-arası ve kültürler-arası etkileşimleri evrenselleştirmiş olmasıdır. Ekonomiden politikaya iletişim evrensel dönüşümlerin (yani karşılıklı etkileşim içeren iletişimlerin) önemli bir unsuru olarak modern yapının aşınmasını sağlamıştır. “Küreselleşmeyi” (Lewellen, 2011, s.274) bir bağlantı aşaması, ya da bütünleştirme etkinliği olarak görmek, ekonomik ya da politik başlıklar açısından iletişimin küreselleşmesiyle mümkündür. İletişim (Mattelart, 2013, ss. 104-105) ekonomide ortak Pazar arayışlarına girmenin iyi bir yoludur ve ağlar aracılığıyla sanal bir ekonomi tabanına doğru yönelişe imkân tanır. Siyasal anlamda aynı temel gerekçeden yola çıkıldığında farklı ulusal yapıların (yerel örgütlerin), facebook ya da diğer sosyal ağlar aracılığında evrensel (ortak) tepkiler göstermesi, iletişimin küresel mantığı değiştirmesindedir. Benzer bir dönüşümü “toplum/topluluk”(Delanty, 2015, ss.117-19) kavramlarının değişmesini ele alan tartışmalarda da görmekteyiz. İletişimin yeni bir topluluk fikri ürettiğine dair yaklaşımların, iletişim faktörünün (bu insan doğasının) evrenselleşmesiyle ilgili olduğu açıktır. Geride kalan modern toplum yaklaşımlarının modern sonrası süreç tarafından geri plana düşürülmesinin mantıksal (içsel ve dışsal) dönüşümü iletişimin etkisinde anlaşılabilir. Bu değişimlerin önemli bir yönü kitle iletişim sistemlerinin (Thompson, 2013, s.266) farklı coğrafyalar arasında etkileşimi arttırmasıyla ilgilidir ve evrensel ölçütlerde karşılık bulan hareketlerin bireyler-arası ilişkileri yönlendirmesinden kaynaklanmış olmasıdır. “Sosyal ağ”(Aslan ve Araza, 2013, 491-96) iletişimi dönüştüren bir teori olarak görüldüğünde bu durum; ekonomiden siyasal ve sosyal yaşama kadar her alanda mekân faktörünün aşılmasıyla ilgilidir ve bireyler, tam da bu yüzden (yani mekânsızlaşmanın etkisiyle) doğrudan bir birilerine karşı yönlendirici etkilerde bulunurlar. Örgütlerin sosyal ağ yapılanmaları içerisinde bulunma zorunlulukları önemli olmaktadır. Diğer anlamda, geleneksel örgütlerin (determine olmuş tiplerin) sosyal ağ sistemlerine karşı duyarsız kalmaları, kendilerinin gelişmesi adına bir tercih meselesi değildir; aksine zorunluluğu içermektedir.

Bilgisayar sistemlerinin güncel yaşamı kolaylaştırdığı, teknolojiler (diğer teknik aletler) arasında ilişkiler kurmaya olanak sağladığı(Postman, 2006, s.126) ve daha önemlisi, internet sisteminin yaygınlaşmasıyla birlikte bilgisayarların ağ bağlantılar aracılığıyla küresel bir iletişim sağladığı görülmektedir. “Gora planı”(Mattelart,

⁷ Ulus ötesi şirketleşmelerin önemli bir ayrımı; merkezi konumundan uzak ülkelerde üsler kurarak oradan hissedarlar edinir ve yönetim kurulu oluştururlar. Bu yeni ekonomi sürecinin önemli bir işareti olarak görülebilir. Bakınız: Wood, Sermaye İmparatorluğu, 2012, s.152.

2013, s.109) çerçevesinde oluşturulan bilgi otobanları ve onun getirdiği işgücü ve diğer yaklaşımlar eşliğinde düşünüldüğünde iletişimin küreselleşmesi ve yaygınlaşması, küresellik bağlamında önemli bir adımdır. Bu çerçevede ulus ötesi yaklaşımların tümü (ekonomiden politikaya ve kültürel etkileşimlere) evrensel bir boyut taşıyarak küreselleşmeyi daha tutarlı ve ikna edici kılmaktadır.

Benzer bir şekilde bilgisayar sistemlerinin tüketim toplumunun üretilmesi adına önemli bir boyut kazandırdığına dikkat çekmek gerekir. Bilgisayar sistemleri sadece tüketimi hızlandırmaz, aynı zamanda tüketime yeni bir nitelik kazandırarak bizatihi kendisi bir tüketim aracı (yani yeni bir tüketim üretme nesnesi) haline gelir. Bir zamanlar otomobillerin üretimiyle yeni kültürel alanlar ortaya çıkarken (örneğin otobanlar, parklar vs.), bir süre sonra televizyonla birlikte info alışverişler ortaya çıkmış ve nihayet bilgisayar sistemleriyle küresel iletişim değişimde hız kazanmıştır (Ritzer, 2011, ss. 54-55). İşletmelerin küresel sistem akış hızına göre kendilerini yenilemeleri iletişim olanakları çerçevesinde çok daha önemli olmaktadır. Ürünlerin yaşam döngüsü açısından kısa sürede yenilenme ihtiyaçları önemlidir. İnternet sistemlerinin bir diğer önemli başlığı olarak e-tedarik sisteminin iletişim açısından önemli etkinliği vardır ve faydaları özetle ifade edecek olursak şu şekildedir:

- a) İhtiyaçlar açık şekilde ortaya konulabilir,
- b) Zaman konusunda daha hızlı bir süreç işler (müzakere ve sözleşme açısından),
- c) Veriler gerçek zamanlı olur,
- d) Tedarikçi değerlendirme işlemi hız kazanır,
- e) Tedarikte maliyeti azaltır, gibi öne çıkan başlıklardır(Acar, 2013, ss. 159-60).

İletişimin küreselleşmesi doğrudan sistemsel bir ağ yapılanması olarak anlaşılmalıdır. Zamanın ve mekânın aşınması olarak da anlaşılabilir durumda olduğumuz bir dönemdeyiz. Bilgiye ulaşmak, onu yönetmek ve yönlendirmek ve onun kar aracı haline gelmesine olanak sağlamak kısa sürede olup bitmektedir. İnternet sistemlerinin verileri yaymak, sahip olmak ve onu işlenebilir bir hale getirmek hususunda cezp edici önemleri; geleneksel örgütlerin sınırlarını değiştirmiş, yeni düzenlemeler getirmeye sevk etmiş ve nihayet onları bir ağ yapılanma içinde olmaya zorunlu hale getirmiştir (Giddens, 2013, ss.718-19). İletişim olanakları zamana hız kazandırarak hareketlenmeyi de arttırmıştır.

Ağ toplumu(Castells, 2013, ss.39-41) teknolojinin üretim aşamasının dışında teknoloji aracılığıyla gelişen, üretilen ve tüketilen bir alanı da kapsamaktadır. Ağlar salt bir bağlantı anlamında değil ayrıca, insanların yaşamını (bireysel olarak) geniş bir biçimde kapsamaktadır. Endüstriyel teknolojinin uzantısı olsa da elektronik alandaki gelişmeler mikro düzey teknolojilerle çeşitlilik de sağlamaktadır. Diğer anlamda internet teknolojisi, ekonomiden güncel yaşamın geniş alanına kadar çeşitlilik ve seçenek olanağını da arttırmaktadır. İnternet ve paylaşım (Erdal, 2013, s.59) iletişimin hızlanması ve yaygınlaşması adına büyük bir öneme sahip olmuştur. Küresel iletişim olarak internet, paylaşımcılığı üst seviyeye taşımıştır. Enformasyon toplumu (Kara, 2013, s.35) bilginin merkezinde iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte dönüşen, aktif, hızlı ve yatay ilişkilerin hâkim olduğu bir toplumdur. Elbette, iletişim sadece teknolojik bir konuyla sınırlı değildir. Ancak küresel iletişim, teknolojik ağların (bu ister sosyal içerikli isterse ekonomik ya da politik içerikli olsun) sınır ötesi etkileriyle bilgi ve üretim süreçlerinden, toplumsal hareketlenmelere kadar derinlemesine etkilere sahiptir. Dolayısıyla küresel iletişimin teknolojinin devrim geçirmesiyle birlikte hız kazandığı, küreselliğin olgusal anlamını derinleştirdiği ve kabul edilebilir olmasına imkân sağladığı bir vakıdır. Bu değişimin asıl kırıldığı dönem olan 1990'lı yıllar (Castells, 2013, cilt-1, s.66), internetin etkinliğinin artmasına bağlı olarak bilgisayarlaşmayı tetikleyerek iletişime yeni bir boyut katmıştır. Aynı zamanda bilginin bu şekilde aktif hale gelmesi, yanı sıra kullanılabilirlik açısından daha aktif olmasının da önemine dikkat çekmek gerekir. Minyatürleşen ve bütünleştiren (Barutçugil, 2002, s.26) bilgi teknolojileri güncel yaşamın hemen her anında müdahil olmaya hazırdır. Diğer anlamda cebimizde taşıdığımız akıllı-telefonlarla işlem yapma hızı ve çeşitliliği sayesinde bilgi teknolojisinin etkinliği ortadadır.

Küreselleşme bir yaygınlaşma olgusudur. Teorik ya da pratik olguların, isteklerin, yaşantıların ya da insanın günlük değerleri arasında yer alan hemen her şeyin dünya genelinde (küre üzerinde) yaygınlaşması küreselleşmedir. Buradan hareketle küresel bir sistem (Ritzer, 2011, s.441), aynı zamanda dönüştürücü ve etkileşimci olmak durumundadır. Küresel iletişim yaygınlaşmanın hızlı, yatay, aktif ve etkileşimci olmasıyla ayırt edicidir. İnternet sistemi aracılığıyla dünya üzerindeki farklı yerleşim kültürleri arasında kısa zamanda iletişime geçilebilmektedir. Ulrich Beck (Ritzer, 2011, s.444), küreselliğin yeni boyutuna vurgu yaparak onu üç boyuta indirger;

- a) Coğrafi mekâna dair yaklaşımları,
- b) Zamanın konumuna dair yaklaşımı,
- c) Uluslar-üstü açısından küreselliğin kattığı özel bir yoğunluktur.

Buradan anlaşılan iletişimin küresel değişimlere kattığı sınır-ötesi ve mekân-dışı etkileşimlerin artmasına yönelik itici gücüdür. Bu gücün internetle birlikte anında ve sürekli (Timisi, 2005, s.95) olması, küresel bir ağ yapılanması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu değişimler kendine özgü kültürünü kurarken bu kültürün bireyini de üretmiştir. Küresel birey, iletişim olanakları içerisinde evrensel değerlere karşı aktif, katılımcı, uzmanlaşmış bilgi yetisiyle hızlı ve inovasyon odaklıdır. Piyasanın sanal bir yapı içerisinde yerleşmesi iletişime hâkim olmayı gerektirmektedir. Anthony Giddens (Giddens, 2010, ss.69-74), küreselleşme sürecinin dört boyutundan özetle, şu şekilde söz eder;

- a) Kapitalist dünya ekonomisi; yazara göre bu sürecin şirketlerin ulus ötesi hareketleri, kapitalist ekonomik sistemde önemli bir değişkenliğe neden olmuştur,
- b) Ulus-devlet sistemleri; bu yaklaşıma göre ulus-devlet, küreselleşme için sigorta görevine sahiptir. Diğer anlamda modernliğin dönüşümü için ulus-devlet yapılanmaları ayırt edicidir,
- c) Devletlerin askeri sistemlerinin varlığı; ABD ve Rusya askeri örgütlenmeleriyle bir çift kutuplu dünya tasavvuruna sahip olmakla, küresel etkileşime faktör olarak görülmektedir,
- d) Endüstriyel gelişmenin sağladığı uluslar arası üretim çeşitliliğinin önemli olduğunu görmek gerekir. Gerçekten de üretimin dünya çapına yaygın bir şekilde dağılması, beraberinde iş göçlerini, beyin göçünü ve ayrıca kültürel göçleri de taşımaktadır.

Bu değişimler küreselliğin konusu olmakla bireyi ve kültürü doğrudan etkilemektedir. Her şeyden önce ideolojilerin esnediği bir dönemdeyiz ve diğeri; küresel olan bir üretim küresel bağlantılarla ortaya çıkmaktadır. Diğer anlamda, küreselliğin yaygın kabulü beraberinde her bir üretimi küresel olmaya doğru dönüştürmektedir. Bu ise kendi doğrultusunda bireyler ve kültürler üretmektedir. İletişim bu temelde en etkin araçlardan biridir. Ağ-yapılanmanın elbette, birçok farklı türü vardır. Sözelimi alışveriş ağları, reklam ağları ya da kongreler de her zaman bir ağ -ilişkisi kurmak anlamına gelir. Ancak iletişime dayalı bir ağsal yapı, doğrudan bireyselliği, yerelciliği, komüncülüğü, toplulukçuluğu vs. gibi tekil olguları harekete geçirmektedir. Bu bağlamda küreselleşme tekil ile genelin bir örtüşme sahnesidir. Yerel kültürün evrensellik içinde diğer kültürlerle iletişimde olması küresel iletişimdir. Sosyal yaşamın genel tutumu her zaman parçaların etkisiyle iç içedir, ancak küresel algı bu ayrımı üst bir düzeyde birlik içinde tutmaktadır.

6. KÜRESEL BİREY

Küreselleşme fikrinin güçlü bir şekilde öne çıktığı 1980 ve 1990'lı yıllar itibariyle fikirler dünyasında hâkim olan düşünceler; demokrasi, piyasacılık ve kültürel çoğulcuk gibi önemli başlıklar içermiştir. Modern dünya, ideolojilerin dünyasıdır ve ideolojiler (Vincent, 2006, s.24) insanların güncel yaşamlarının geniş bir zeminde yaygınlaşmasını, rasyonelle olmasını ve standartlaşma açısından itici olmasını sağlar. Demokrasiden piyasacılığa ve siyasal, kültürel vs. birçok yönden insanların sosyal olgularını belli bir çizelge içine ideolojiler sürüklemiştir. Diğer anlamda "ideolojiler"(Thompson, 2013, s.96) geleneksel toplum sistemlerinin yerine geçen endüstriyel yapının öznesi durumunu üstlenerek yaşamın geniş bir alanında düzenleyici bir görev üstlenmiştir. Bu yeni sistemsel yapılanma da (küreselleşme sürecinde) rasyonel bir edim olarak gelenekselci kültür yerini bireyci bir yaklaşıma terk etmiştir. Ekonomide bireyselci tutum (Weber, 2014, s.314) pazar ekonomisinin doğrudan etkin gücüyle yakından ilişkilidir. Bireyselcilik yaşamın genel bir tutumu olarak geleneksel toplumlardan ayrılan yaniyla modern bir algının kaçınılmaz konusudur. Bunun temel nedenleri arasında modern usçuluğun (Touraine, 2011, s.117) (modernleşmenin) kültürel ve ekonomik bağlamda uluslar arası bir nitelik kazanarak rasyonel bireyin evrensel üretimiyle yakından ilgili olmasındandır. Diğer anlamda bireyselcilik; pazar-ekonomisinin doğrudan bir konusu haline dönüşerek evrensel bir değerler ölçütünün ortaya çıkmış olmasıdır. İletişim bahsinde geçtiği üzere küresel birey; aktif, hızlı, inovasyon gücü yüksek ve katılımcı olmak durumunda kalır. Yine benzer bir nedenle küresel birey, uzmanlık alanlarının yaygınlaşması nedeniyle kişisel olmak zorunda kalır. Bütün bu yaklaşımlar bireyin geleneksellikten (aidiyetlikten) sıyrılarak tekil yaşamlara sürüklenmesine olanak sağlar. Endüstriyel toplumlar (Heywood, 2013, s.188) olgunluk aşamalarına

geldiklerinde bireylere daha fazla kişisel seçimler, kendi adına kazanma ve çalışma hakkına sahip olduğundan bireylere seçim hakkını teşvik edici olur.

Küresel birey, modern toplumsal sistemin ürettiği rasyonel bireyle benzerlikler taşımakla birlikte⁸, belli bir ideoloji içerisinde yer almadığından (ya da almaması gerektiği yönünde algıya büründüğünden) doğrudan kişisel çıkarla iç içe kalmaktadır. Bunun anlamı açıktır; kamunun bireycilikle ilişkisi artık tekil bir konumda yer almaktadır. Yani teknolojinin ve ekonominin birlikteliği karşısına kamuyu aldığından birey, kendine özgü yeteneklerini kendi çabalarıyla elde edebilme imkânına da kavuşmaktadır. Bireyciliğin liberal siyasal ve liberal iktisadi açıdan farklı değerlendirmelerinden söz edebiliriz. Barry(Barry, 2012, ss.228-29) bu yaklaşımlar arasında bazı ayrımlardan söz eder;

a) Liberal doktrinler yaklaşım olarak bireycilikle ilgili benzer düşüncelere sahiplerdir. Temel savları: kurumlar karşısında kişilerin farklı 'iyi' yaklaşımlarına karşı tarafsız olmaları önemli görülür,

b) Konvansiyonel liberalizm açısından bireyler kaynaklar açısından sınırlı bir hak iddia edebilirler,

c) İktisadi ve siyasal liberalizm açısından bakıldığında birey tartışması; kişilerin ancak piyasa özgürlüğünde gelişme imkânı bulmasına yönelik yaklaşımlar içermektedir,

d) Ayrıca iktisadi bireyciliğin ABD ve İngiltere'de muhafazakâr bir tutumundan söz eden Barry, bu yaklaşımı talihsizlik olarak tespit emektedir.

Anlaşıldığı üzere bireyci yaklaşımlar için planlı devlet tutumları genel bir ifadeyle uygun görülmemektedir. Bireyci bir tutumun kökenleri ünlü düşünür Kant'ın "Aydınlanma" üzerine yaklaşımıyla sıkça temellendirilmektedir. Ona göre bireyin aydınlanması; "*insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır*"(Bozkurt, 2010, s.263). Erdoğan'a göre (Erdoğan, 2006, s.17) Kant'ın bu yaklaşımında aklın kullanımı öne çıkar ve karşı çıkışını, kurumsal ya da otoriter olan her türden iktidara karşı koymak için kullanmasıdır. Diğer anlamda mevcut düzen açısından aydınlanma tarihciliği belli bir ahlaki kıstası içermiş olduğundan kişilerin kendilerine özgü istemleri övülmek istenmiştir. Modern aklın tasavvurunda bireycilik tartışması bir yana, Touraine(Touraine, 2011, ss. 182-87) özne merkezli bir birey düşüncesine yönelik yorumlar geliştirmiştir. Burada temel sav; öznenin doğrudan kendine yönelik çabasını içerdiğinden (yani özne dışsal olanlarla değil kendisiyle yeniden üretimi sağlayabilir olduğundan), komünal (ya da otoriter) tutumlara karşı durabilir ve birey olarak ayakta kalmayı başarabilir. Modern sonrası toplumsal yapılanma olarak küreselleşme için birey, kişiselleşen bir yaşam mantığına bürünmüş durumdadır. Bauman (Bauman, 2000, ss. 146-47) bu yaklaşıma "kendi kendini kuran birey" tartışmasıyla açıklık kazandırmayı denemektedir. Ona göre, bireyin özerkliği ile toplumun özerkleşmesi arasında paralel bir seyirden söz etmek mümkündür ve bunun açılımı ise, bireylerin süreklilik arz eden bir kimlik yenilenmesi ile mümkündür. Bireylerin kendi kimliklerini üretim sürecinin "sürekliliği" yaşam boyu bir eğitim, etkileşim ve katılımcılığın çağrışımı olarak da anlaşılabilir.

Bireycilikle ilgili tartışmalara farklı bir açıdan –yurttaşlık fikrinin dönüşümü bağlamında yaklaşan teorilerde söz konusudur. Bu yaklaşımların tarihsel süreci modern kurumların siyasal ve sosyal üretimleriyle ilgilidir. Diğer anlamda yurttaşlık hakkının verilmesinden bugüne kadar geçen dönem açısından⁹ bireycilik önemli aşamalar geçirmiştir. "Kozmopolitan yurttaşlık"(Kymlicka, 2006, s.439-41), uluslar arası kurumların (BM, OECD, AİHM vs.) bireylere karşı doğrudan hesap verme olanaklarının artırılması yönünde yaklaşımlar içermektedir. Ancak bu tartışmalar ulusların kendi kültürel isteklerini aşamıyor ve (bu durumun aksine) yerel örgütlenmelere karşı daha duyarlı bir küreselleşmenin güçlendiği görülmektedir. Bireylerin bu durum karşısında risk endişelerinin arttığı düşünülebilir. Diğer anlamda yereli güçlendiren tepkiler vermek, küresel bir müphemlikten kaynaklanıyor olmalıdır.

Bireycilikle yakından ilgili olarak bir diğer konu ise uzmanlıktır. Küresel birey ekonomik ve politik ayrımlarda çok daha kişisel olmaya yönelir ya da yönlendirilir ve teknolojiye meydana gelen 1970 sonrası değişim, bu

⁸ Modern birey üretiminin köklerini Rönesans ile görmüş olsak da asıl etkinliğini Aydınlanma çağına borçluyuz. Aydınlanma aklın öne çıkarıldığı toplumsal bir idealler bütünüdür. Ancak döneme ilişkin eleştirilenlerden Rousseau, akıl ile iradeyi birlikte düşünmeye yönelik bir yaklaşım sergilemiştir. Diğer anlamda Rousseau için akıl kendi başına olumlu bir neticeye varamaz. Aynı dönem itibarıyla Kant, Rousseau ile aynı sonuca ulaşmaktadır. Kant, ahlak yasalarında akıl ile iradeyi bir tutmaktadır. Bu tartışmalar için Bakınız: Touraine, Modernliğin Eleştirisi, 2014, ss.41-43.

⁹ Bu konuda Bakınız: Kymlicka, Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş, 2006, ss. 400-438.

sürecin hız kazanmasına yöneliktir. Bauman (Bauman, 2003, ss. 267-68) uzmanlığa ilişkin bireyler üstündeki etkilerine dikkat çekerek konuya farklı bir yaklaşımla dört ayrı tutum sergiler;

- a) Bireyin kendine yönelik eyleminden kaynaklanan, kendi seçimlerine yönelik rasyonel (akılcı) davranması beklenir. Bu yüzden sürekli bir kimlik kargaşasına sahip olur,
- b) Birinci neden bağlı olarak bir rahatsızlık içinde kalır. Böylece birey baskı altına girmiş olduğundan süreci atlatmak zorundadır. Görev bilinci bu şekilde pekiştirilir,
- c) İkinci neden bireyi, içinde bulunduğu mutsuzluğu açıklamaya yöneltir. Akılcı ve görev bilincine sahip olmak bunu gerektirir,
- d) Böylece birey çareler bulmaya doğru ilerler.

Bu yaklaşımlar bireyi daha çok bireysel bir tutum içine girmeye yönlendirdiği gibi ayrıca, uzmanlık görüşünün pekişmesine ve onun toplumsal bir inşa sürecine girmesine olanak sağlar. Uzmanlığın inşa sürecinde insanların iş bölümleri çerçevesinde ayrıldığı endüstriyel toplumla başladığı bilinmektedir¹⁰. Küresel birey için uzmanlık belli bir kategori içinde kalmaya yönelik tasarlanır. Geline nokta itibarıyla (küreselleşme eşliğinde) birey, sürekli olarak seçenekler dünyasına, özgürlüğe ve kendi kişisel yeteneklerine yönelik algı furyasıyla karşılaşır. Sorunlar kurumsal değil bireysel bir içeriğe bürünerek emek ve işgücü esnekleşir (McCarty, 2014, ss.4-6-407). Böylelikle uzmanlık pekişir ve kurumsal olmaktan çıkarak bireyselleşir. Elbette, modern devlet yurttaşlığı ile modern sonrası (post-modern söylemler olarak) yurttaşlık arasında eşitlik ilkesinin de yer edindiği farklı yaklaşımlar söz konusudur. Habermas (Habermas, 2013, ss. 151-56) liberal yurttaşlık ile cumhuriyetçi yurttaşlık arasında ki farkları ele alır;

- a) Liberal yaklaşıma göre devlet, toplumun ve ayrıca bireyin çıkarları doğrultusunda programlanır. Bu süreçte siyaset, devletin birtakım kolektif görevleri adına bilinçlendirme işiyle meşgul olur. Zira liberal teoride devlet ile piyasa ayrı konumda yer alırlar.
- b) Liberal yaklaşımdan farklı olarak cumhuriyetçi tutumda toplumsallaşma öne çıkar ve sözü edilen ayırım–piyasa ve kamu ayırımı önemli görülmez. Cumhuriyetçi için politika gelenekselliği içermektedir. Vatandaşlık ise bu noktada devlete aittir. Habermas, bu temel ayırmada farklı vatandaşlık algılarının ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Liberal tutuma göre vatandaşlık hakkı özeldir. Cumhuriyetçi yaklaşıma göre bu süreç, vatandaşlarda “ortak bir katılım” çerçevesinde işlemektedir...

Küresel birey üzerine tartışmaların hali hazırda merkezindeyiz. Küreselleşmenin modern sonrası bir yaşam algısı biçiminde düşünülüyor olmasının geleceğe dair önemli etkileri olacağı açıktır. Diğer bir yaklaşımla küreselleşme, modern toplumsal sistemin eleştirisine dayanır. Giddens (Giddens, 2012, s.130) modernleşmenin eleştiriye uğramasında iki temel noktayı tespit eder:

- a) Üçüncü dünyanın sanayileşmiş Batı toplumları ile karşılaştırılma yapılmasına dayanan tipolojik bir ayırımın varlığı,
- b) Birinciye bağlı olarak gelişmişliğin ancak, Batı toplumlarının geçtiği yolları izlemesiyle olabileceği yolundaki yaklaşımdır.

Teknolojiden ekonomiye, politikaya ve hukuki değişimlere kadara küresel birey, hemen her başlık açısından yeni bir kültürün gelişme aşamasında ilerlemiştir. Kuşaklar arası farklılıklar bunun açık bir örneği olarak görülebilir. Eğitimde yaşanan dijitalleşmeden şirketlerde meydana gelen stratejik değişimlere kadar; üretim toplumundan tüketim toplumuna ve yeme içme kültüründen aile tiplerinde meydana gelen değişimlere kadar küresel birey yeni bir tip olarak görülmelidir.

¹⁰ Modern toplum tipolojisi olarak sanayileşmenin temel konularından bürokrasi ve teknokrasi, uzmanlaşmayı adeta dayatarak, çeşitlenen yaşamın merkezine devletin daha çok müdahil olmasına imkân sunmuştur. Uzmanlaşan bir yaşamın ayrıntılı bir şekilde tasavvur edilmesi, 1980 sonrası teknoloji temelinde meydana gelen uzmanlaşmayla aynı anlamı taşımamaktadır. Küresel birey kurumsal olarak değil kişisel olarak uzmanlaşmaya doğru seçimler yaparak geleneksel yönetim tarzlarından uzaklaşmaktadır. Modern devlet ilişkileri için Bakınız: Giddens, Sosyoloji –Kısa Fakat Eleştirel bir Giriş, 2012.

7. KÜRESEL KÜLTÜR

Modern çağın “gösteriler dünyası”¹¹ olarak tanımlanmasında televizyon kültürünün büyük bir önemi olduğu su götürmez bir gerçektir. Televizyon (Postman, 2012, ss. 101-102) eğlence kültürünü yayarak günlük yaşamın etkileyici bir dönüşümüne olanak sağladığı gibi ayrıca, haberlerin yayılmasına ve bireylerin etkileşim içinde harekete geçmelerine de olanak sağlamaktadır. Diğer yandan reklamcılığın ve propagandanın medya aracı olarak televizyon kültürüyle ilişkisinden söz etmek gerekir. Haberciliğin kültürel dönüşümlerle ilgisinin önemli olduğu ayrıca yadsınmaz bir gerçektir. İnsanların yaşamlarına giren maddi ve manevi olguların her biri tümüyle birer kültür konusu haline gelir.

Tarihsel olarak kültür kavramı (“cultura”)(Thompson, 2013, s.149) 18. Yüzyıl Aydınlanma çağıyla belirgin bir dönüşüme uğramadan önce, tarım ve toprak işleriyle uğraşma anlamına gelirdi. Zamanla uygarlığın sürece ilişkin değişimleriyle kültür, toplumsal işleyişi ve beşeri ilişkileri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bir şeyin (bu herhangi bir şey olarak) “kültürlemesi”(işlemesi)(Simmel, 2009, ss.330-31) o şeyin doğal durumundan insanlarca mükemmelleşme durumuna doğru geliştirilmesi olarak anlaşılır. Simmel, armut ağacının böyle bir sürece ilişkin geliştirilmesini kültürleme olarak tarif etmektedir(ahlât ağacından insan eliyle dönüşen armut ağacının değişimi gibi). Kültür, toplumsal davranışlardan dil aracılığıyla ifade edilmelerine ve düşünme biçimlerine kadar geniş bir alana karşılık geldiğinden, insan için ayırt edici bir özgünlüğe sahiptir (Bates, 2013, s.48). Dolayısıyla kültür insan yaşamının geniş bir alanını kapsar ve değiştirir. Söz gelimi televizyon kültürü bir teknoloji üretimi olarak insanların, teknik değişimlerle ortaya çıkardığı bir üretdir. Bir kültürleme aşamasıdır. Buradan hareketle küresel kültür insanların ortak üretimlerini yansıttığı gibi ayrıca, insanlar ve kurumlar arası ilişkilerden doğan yeni kültür tiplerine de işaret etmektedir.

Küresel kültürü yeterince öne çıkaran bir örnek olarak “tüketim kültürü”(Berger, 2012, ss62-63), ekonomiden yönetime ve sosyal yaşamın günlük kriterlerine kadar insanın ihtiyaçlar evrenini kaplamış durumdadır. Burada kültür, tüketime dayalı olarak üretim aşamasına geçmiş ekonomik bir yaşamı ve sistemi temsil etmektedir. Diğer anlamda tüketimin bizatihi kendisi bir tüketim kültürüne neden olarak kültürel bir yaratım söz konusu olmaktadır (Baudrillard, 2015, ss. 94-95). Sözgelimi internetin yaşamın pratik alanına kazandırdıklarıyla ekonomiye olan etkileri (Aydemir, 2005, ss.147-48), tüketim kültürüne büyük ölçüde ticarileşme imkânı sağlamaktadır. Benzer bir ilişkiyi “yersiz-yurtsuzlaşma”(Tomlinson, 2013, ss. 158-61) kavramına getirilen küreselleşme yakıştırmalarında da görebiliyoruz. Aslında internet tam da yersizliği (yani belli bir yerleşiklik ilişkisinden sıyrılmayı) dayatmakla birlikte sanal bir yer edinmeyi işin içine dâhil etmiştir. Tüketimin kültürel etkileri ulus ötesi şirketlerin farklı coğrafyalarda meydana getirdikleri yatırımlarla yakından ilişkilidir. Sanal dünyanın güncel yaşamda ekonomik ve sosyal ilişkileri dönüştürmesi ile tüketim ilişkisi her zaman karşılıklı işlemektedir. Buradan hareketle internet ve ulus ötesi yatırımlar tüketim toplumunda ivme kazandıran önemli bir buluşmadır.

Diğer yandan bireyselleşmenin ön plana çıktığı bir toplumsal dönüşümün kültürel etkileri, gelenekselci tutumların oldukça dışında yeni bir döngüye neden olmaktadır. Eş deyişle üretim toplumundan tüketim toplumuna geçiş olarak iki eksenli vurgulayabiliriz;

a) Ekonominin genel yaklaşımını vurgulayan faydacılık yerini, aynı zamanda, metalar üzerinden iletişim fikrine terk etmiştir,

b) İktisadi çerçevenin kültürel ürünleri de kapsayarak, güncel yaşamın (örneğin yaşam tarzları gibi) önemli unsurlarının ekonomik temelde yeniden düzenlenmesidir (Featherstone, 2013, s.152). Diğer anlamda bu iki yaklaşım; metalar aracılığıyla bir tüketim ekonomisini karşılamaktadır. Bu durum bize, kendine özgü tüketim kültürünü yansıtmaktadır.

Küresel kültür ekonomik açıdan tüketimi, yönetim açısından bireyselleşmeyi, düşünce ve teori bağlamında müphemliği ve nihayet, maddi yaşamın döngüsü olarak sürekliliği karşılamaktadır. Küreselleşme her anlamda “evrensel” değer algısının üzerine inşa olunan yeni üretimleri karşılamaktadır. Serbestleşme, yersizleşme ve zamanın hızla akış içine sürüklenmesi vs. gibi birçok pratik yaşamın dönüşmesi küresel kültürün de üretimi

¹¹ Modern çağın önemli bir özelliği, toplumsal sistemin seküler bir değişim yaşayarak, farklı tipolojilere ayrılmış yaşam standartlarını içermiş olmasıdır. İşçi sınıfından beyaz ve mavi yakalı sınıf ayrımlarına; uzmanlardan yönetici sınıf ayrımına kadar yaşamın kategorileştirmesine tanık oluyoruz. Bu bağlamda ideoloji çağı olarak modern çağ, gösteri ve maskelerin çağıdır da. Televizyon kültürü gösteriyi normalleştirir, sıradanlaştırır ve bireylerin günlük yaşamına belli bir uygunlaştırma alanı olarak dâhil eder. Gösteriler dünyası için farklı bir tartışma örneği olarak Bakınız: Debord, Gösteri Toplumu, 2012, İstanbul.

anlamına gelmektedir. Teknolojinin bu değişim için önemi büyük bir paya sahip olmaktadır. Zira teknolojik değişimlerin etkileri geniş bir zeminde hissedilmiştir, şöyle ki;

- a) Araçsal model olarak teknoloji, belli bir amaca yönelik aracı konumunda yer almıştır,
- b) Araç olan klasik anlamda ki teknoloji, bir süre sonra amaç olarak dönüştü ve bu dönüşüm, teknolojiye güveni arttırmıştır.
- c) Kültürel bağlamda teknoloji, modern sonrası dönemi karşılayan ve insanların doğrudan günlük yaşamına etkili olan güce sahip olmuşlardır. Bunun anlamı açıktır; insanlar teknolojiye inanç yükleyerek onu yaşamlarının bir parçası olarak kabul etmişlerdir (Delanty, 2015, ss.174-75).

Teknolojide meydana gelen değişimlerin güncel yaşamla iç içe olması, kültürel tabanda iletişimi, katılımcı olmayı ve nihayet bireysel arzu ve istekleri üretmektedir (sosyal ağların –facebook ya da Twetter gibi, beğeni ve gösteri dünyasına kattıkları iyi birer örnektir). Buradan hareketle tüketim kültüründen küresel köy imajlarına; tarz ve stil yaklaşımlarından stratejik oluşumlara kadar geniş bir kültürel oluşum süreçlerine şahit oluyoruz. Diğer anlamda her bireyin kendine özgü bir tarz belirleme çabası, toplum fikrinin geleneksel yasalarının da bertaraf edilmesi demektir. Küresel kültür bir imaj üretimi olarak ve imajların üretim nedeni olarak, bireyleri süreklilik içinde (sürekli ve sınırsız bir dünya imajı içinde) tutarak müphemliği üst düzeye taşımaktadır.

Küresel kültürün önemli başlıklarından bir diğeri yasalara ilişkin olarak politik, ekonomik ve sosyal hakların düzenlenmesini içeren değişimlerle ilgilidir. Modern kurumsal yaklaşımların değişmesi toplumsal sistemin hareketlerine dair –yani işgücünden ulus-ötesi ilişkilerin uygulamalarını içeren farklılıklarla ilgilidir. Emek piyasasında yaşanan esneklik (Bauman, 2012, s. 107), ekonominin piyasalaşma döngüsüyle ortaya çıkarak, siyasal değişimlerin kültürel alt yapısını meydana getirmişlerdir.

Buradan hareketle küresel kültür, sistemsel değişimlerin kurumsal yapılarından pratik ilişkilerine kadar geniş bir perspektif içerisinde farklılıkların meydana geldiği etkileşimleri karşılamıştır. Kültür (Kottak, 2008, s.52), haddi zatında ayrıksı değil örüntülü bir ilişkiler bütünü olarak anlaşılmalıdır. Modern kültürün seküler yaşamı karşılaması, nasıl ki aynı zamanda küresel ilişkilerin bir dönüşümü olarak anlaşılabilmişse; modern sonrası bir süreç olarak yeni küresel dönemi evrensel ilişkilerin doğrudan etkileşim alanı olarak görmek mümkündür. Değişen, modern kültürün yerine daha çok öne çıkan “çok kültürlü”(Appiah, 2005, s.155) bir evrenselleşme yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre kişilerin kendi öz kimliklerinin diğer kimliklerle etkileşim sonucu (bu aracılık sayesinde) şekillendiği görülmektedir. Bu yüzden de küreselleşme evrenselleşerek farklı kültürlerle yaşam olanağı sunmaktadır. Bu genel yaklaşımda; ekonomik, teknolojik ve politik ilişkilerin tartışmasız bir etkileşim içinde olduğu görülmüştür.

8. SONUÇ

Küreselleşmenin temel konusu hareketliliktir. Sürekli hareket halindeyiz. Tarih öncesinde at koşumlarının icat edilmesi sayesinde insanlar ulaşım hızını artırarak farklı coğrafyalara gitme imkânına kavuşmuş ve böylece ticaret, ülkeler arasında sosyal ilişkilerin hızlanmasına, farklı kültürler aracılığında yeni icatlar ve yaşam tiplerinin yayılmasına olanak sağlamış oldular. Zaman içerisinde bu ilişkiler devletlerarası bir niteliğe bürünerek siyaset ve ekonomi önemli değişim aşamaları haline gelmiştir. Modern toplumsal sistem bu değişimlerin bir ürünüdür.

Küreselleşme iletişim sistemlerinin gelişmesiyle birlikte etkinliğini artırarak sistemli bir yapıya bürünmüştür. Burada sözü edilen sistem, internetin etkisiyle gelişen; ekonomik, politik ve sosyal yaşamın belirgin biçimde yeniden yapılanmasıyla ilgilidir. Hukuki biçimlerden ekonomik ve yönetim biçimlerine kadar enformasyonel bir küreselleşme içindeyiz. E-devletten e-dergiye ve e-konferansa kadar bilgi teknolojilerinin etkisiyle yeniden şekillenen bir dünya düzeninde ilerliyoruz. Ulus ötesi şirketlerin ulus devletleri geride bırakan küresel etkinlikleri, iletişim sistemlerinin verileriyle bu imkânı kavuşmaktadırlar. Öte yandan iletişim sistemleriyle birlikte yeni bireylerden (kozmpolitan bireylerden) ve bu bireylerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan küresel topluluklardan söz ediyoruz. Sürekli bir etkileşim halinde akışkan bir dünya sistemi içinde ilerliyoruz. Etkileşimlerin dışında kalan –yani küresel etkinliğin sanal alanından uzak kalan kişi ya da kurumlar çağ dışında kalmaktadır.

1980 sonrası dönem itibarıyla ‘yeni küreselleşme’ diye söz edilen değişim: ekonomik, yönetsel ve iletişimsel sistemlerin evrenselleşmesidir. Diğer anlamda modern sonrası olarak da adlandırılan yeni küresel sistem, hemen

her şeyin yaşantımızda evrenselleşmesi anlamına gelmektedir. Bunun en önemli nedeni, iletişimin evrensel bir sistem haline dönüşmesidir. Küreselleşen iletişim, yerel olan her şeyin evrenselleşmesine imkan sağlayarak; bir yandan yerelliği hareketlendirirken diğer yandan, evrenselliğin bizatihi kendisi de güçlenmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, A.Z. (2013). “Elektronik Tedarik (E-Sourcing)”, Ç.Bulut ve İ.Pınar (Ed.), Uluslararası İşletmecilik – Temel Kavramlar, Ankara: Nobel Yayınları.
- Ağcakaya, S. (2015). “Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri, Ortak Özellikleri ve Yayılma Yolları”, N.Eroğlu, İ.Eroğlu ve H.İ.Aydın (Ed.), İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi, Prof. Dr. İ. Parasız’a Armağan, Ankara: Orion Kitabevi.
- Appaiah, K.A. (2005). “Kimlik, Sahicilik, Hayatta Kalma: Çokkültürlü Toplumlar ve Toplumsal Yeniden Üretim”, A.Gutmann (Ed.), Çokkültürcülük –Tanınma Politikası, İstanbul: YKY yayın.
- Aslan, G. ve Araza, A. (2013). “Sosyal Ağ”, Ç.Bulut, ve İ.Pınar (Ed.), Uluslararası İşletmecilik –Temel Kavramlar, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydemir, C. (2005). “E-Ticaret”, A.Tarcan (Ed.), İnternet ve Toplum, Ankara: Anı Yayınları.
- Barry, N.P. (2012). Modern Siyaset Teorisi, M.Erdoğan ve Y.Şahin (Çev.), Ankara: Liberte Yayınları.
- Barutçugil, İ. (2002). Bilgi Yönetimi, İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2015). Tüketim Toplumu, A.Şenel (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). Küreselleşme –Toplumsal Sonuçları, A.Yılmaz (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). Modernlik ve Müphemlik, İ.Türkmen (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). Siyaset Arayışı, T.Birkan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Benevole, L. (2006). Avrupa Tarihinde Kentler, N.Nirven (Çev.), İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Berger, A.A. (2012). Kültür Eleştirisi –Kültürel Kavramlara Giriş, Ö.Emir (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bordreuil, P., Chatonnet, F.B. ve Michel C. (2015). Tarihin Başlangıçları –Eski Yakındoğu Kültür ve Uygarlıkları, L.Başaran (Çev.), İstanbul: Alfa Tarih Yayıncılık.
- Bozkurt, N. (2010). Kant, İstanbul: Say Yayınları.
- Braudel, F. (2013). Kapitalizmin Kısa Tarihi, İ.Yerguz (Çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- Braudel, F. (2014). Uygarlıkların Grameri, M.A. Kılıçbay (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Bates, D.G. (2013). 21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji –İnsanın Doğadaki Yeri, S.Aydın vd. (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Berend, I.T. (2013). 20. Yüzyıl Avrupa İktisat Tarihi, S.Çağlayan (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Burchill, S. (2013). “Liberalizm”, S.Burchill vd. (Ed.), Uluslararası İlişkiler Teorileri, A.Aslan ve M.A.Ağcan (Çev.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Calhoun, C. (2014). “Şu Anda Kapitalizmi Tehdit Eden Nedir?”, I.Wallstein, R.Collins, M.Mann, G.Derlguian ve C.Calhoun (Ed.), Kapitalizmin Geleceği Var mı?, B.O.Doğan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Castells, M. (2014). “Küresel Enformasyon Kapitalizmi”, D.Held, ve A.McGrew (Ed.), Küresel Dönüşümler – Büyük Küreselleşme Tartışması, A.R.Güngen vd. (Çev.), Ankara: Phoenix Yayın.
- Castells, M. (2013). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt –Ağ Toplumunun Yükselişi, E. Kılıç (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci cilt –Kimliğin Gücü, E.Kılıç (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chanda, N. (2009). Küreselleşmenin Sıradışı Öyküsü –Tacirler, Vaizler, Maceraperestler ve Savaşçılar Globalizmi Nasıl şekillendirdiler, D.Cenkçiler (Çev.), Ankara: ODTU Yayıncılık.
- Collins, H.(2013). Marksizm ve Hukuk, U.D.Tuna (Çev.), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Cowen, N. (2004). Küresel Tarih, C.Demirkan (Çev.), İstanbul: Tüzm zamanlar Yayıncılık.
- Delanty, G. (2015). Bir Kavramın Anatomisi –Topluluk, F.B.Atay (Çev.), İstanbul: Everest Yayınları.
- Debord, G. (2012). Gösteri Toplumu, A.Ekmekçi ve O.Taşkent (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellul, J. (2003). Teknoloji Toplumu, M.Ceylan (Çev.), İstanbul: Bakış Yayınları.
- Erdal, C. (2013). “Sosyal Medya ve Paylaşım Kültürü”, C.Bilgili ve G.Şener (Ed.), Sosyal Medya ve Ağ Toplumu -2: Kültür, Kimlik, Siyaset, Reklam Yaratıcıları Derneği, İstanbul.
- Erdoğan, M. (2006). Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm, Ankara: Orion Yayınevi.
- Featherstone, M. (2013). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, M.Küçük (Çev.), İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Frankl, G. (2003). Batı Uygarlığı –Ütopya ve Trajedi, Y.Kaplan (Çev.), İstanbul: Açılım Kitap.
- Foucault, M. (2013). Güvenlik, Toprak, Nüfus (College de France Dersleri 1977-1978), F.Taylan (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Garrett, G. (2014). “Küresel Piyasalar ve Ulusal Politika”, D.Held, ve A.McGrew (Ed.), Küresel Dönüşümler – Bütün Küreselleşme Tartışması, A.R.Güngön vd. (Çev.), Ankara. Phoenix Yayın.
- Giddens, A. (2014). “Modernliğin Küreselleşmesi”, D.Held ve A.McGrew (Ed.), Küresel Dönüşümler –Büyük Küreselleşme Tartışması, A.R.Güngön vd. (Çev.), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Giddens, A. (2010), Modernliğin Sonuçları, E.Kuşdil (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2013). Sosyoloji, C.Güzel (Çev.), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji –Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş, Ü.Y.Battal (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gilpin, R. (2012). Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası, M.Duran vd. (Çev.), Ankara: Kripto Yayın.
- Habermas, J. (2007). Kamusalın Yapısal Dönüşümü, T.Bora ve M.Sancar (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hacıyev, Ş.H. ve Bayromov, E.İ. (2013). Dünya Ekonomisinin Tarihi, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Harvey, D. (2012a). Sermaye Muamması –Kapitalizmin Krizleri, S.Savran (Çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2012b). Postmodernliğin Durumu, S.Savran (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Havilnad W.A., Prins, H.E.L., Walrath, D. ve McBride, B. (2008). Kültürel Antropoloji, İ.D.E.Sarioğlu (Çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hayek, F.V. (2013). Özgürlüğün Anayasası, Y.Z.Çelikkaya (Çev.), Ankara: BigBang Yayınları.
- Held, D. (2014). “Uluslararası Hukukun Değişen Yapısı: Egemenlik Dönüştü mü?”, D. Held ve A.Mecgrew (Ed.), Küresel Dönüşümler –Büyük Küresellik Tartışması, A.R.Güngön vd. (Çev.), Ankara. Phoenix Yayın.
- Heywood, A. (2013). Küresel Siyaset, N.Uslu ve H.Özdemir (Çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2010). Siyaset, B.B.Özipek vd. (Çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2012a). Siyaset Teorisine Giriş, H.M.Köse (Çev.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Heywood, A. (2012b). Siyasetin Temel Kavramları, H.Özler (Çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2012). Sermaye Çağı (1848-1875), M.S.Şener (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Kapani, M. (1993). Kamu Hürriyetleri, Ankara: Yetkin Yayınları.

- Kara, T. (2013). Sosyal Medya Endüstrisi, İstanbul: Beta yayıncılık.
- Kazgan, G. (2000). Küreselleşme ve Ulus-Devlet –Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, R. ve Mengi, A. (2013). Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları, İstanbul. Cem Yayınevi.
- Kennedy, P. (1998). Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (1500’den 2000’e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar), B.Karanakçı (Çev.), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kottak, C.P. (2008). Antropoloji –İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış, S.N.Altuntek vd. (Çev.), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kymlicka, W. (2006). Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş, E.Kılıç (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Lewellen, T.C. (2011). Siyasal Antropoloji, A.B.Koca (Çev.), Ankara: Birleşik Yayınları.
- Mattelart, A. (2013). İletişimin Dünyasallaşması, H.Yücel (Çev.), İstanbul:İletişim Yayınları.
- McCarthy, C. (2014). “Küreselleşme, Neoliberalizm ve Bilgi Çağında Eğitimin Bozulması”, M.A.Peters, ve E.,Bulut (Ed.), Bilişsel Kapitalizm –Eğitim ve Dijital Emek, D.Saraçoğlu (Çev.), Ankara: Notabene Yayın.
- Mcneill, W.H. (1989). Dünya Tarihi, A.Şenel (Çev.), Ankara: Vyayınları (İmge Kitabevi).
- Nardin, T. (2013). “Uluslararası Siyaset Teorisi”, S.Burchill vd. (Ed.), Uluslararası İlişkiler Teorileri, A.Aslan ve M.A.Ağcan (Çev.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Neil, F. (2012). Marksist Dünya Tarihi –Neandertallerden Neoliberalere, T.Öncel (Çev.), İstanbul: Yordam Kitap.
- Öter, Z. (2013). “Sınır Ötesi Faaliyet (Cross-Border/Trans-Border/Trans Boundary Activity), Ç.Bulut ve İ.Pınar (Ed.), Uluslararası İşletmecilik –Temel Kavramlar, Ankara: Nobel Yayın.
- Özcüre, G. (2014). Avrupa Birliği’nin İstihdam ve Sosyal Politikası, İstanbul: Derin Yayınları.
- Pierson, C. (2014). Modern Devlet, N.Kutluğ ve B.Erdoğan (Çev.), İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Pijl, K.V.(2014). Küresel Rekabetler, K.Kurtul (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Ponting, C. (2011). Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi, E.B.Özbilen (Çev.), İstanbul: Alfa Tarih Yayıncılık.
- Postman, N. (2006). Teknopoli, M.E.Yılmaz (Çev.), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Postman, N. (2012)., Televizyon Öldüren Eğlence, O.Akınhay (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ritzer, G. (2011). Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek, Ş.S.Kaya (Çev.), İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Ritzer, G. (2012). Modern Sosyoloji Kuramları, H.Hülür (Çev.), Ankara: Deki Yayınları.
- Roberts, J.M. (2010). Avrupa Tarihi, FAytuna (Çev.), İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Roberts, J.M. (2014). Kısa Dünya Tarihi, M.T.Akad (Çev.), İstanbul. İnkılâp Kitabevi.
- Roberts, J.M. (2003). 20.Yüzyıl Kısa Tarihi, S.Gül (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Russ, J. (2011). Avrupa Düşüncesinin Serüveni –Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi, Ö.Doğan (Çev.), Ankara: DoğuBatı Yayınları.
- Sennett, R. (2011). Ten ve Taş –Batı Uygarlığında Beden ve Şehir, T.Birkan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Simmel, G. (2009). Bireysellik ve Kültür, T.Birkan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Tinisi, N. (2005). “Sanallığın Gerçekliği İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi”, M.Binark, ve B.Kılıçbay (Ed.), İnternet, Toplum, Kültür, Ankara: Epos Yayıncılık.
- Toffler, A. (2008). Üçüncü Dalga –Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasiği, S.Yeniçeri (Çev.), İstanbul: Koridro Yayıncılık.

- Tomlinson, J. (2013). Küreselleşme ve Kültür, A.Eker (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Thompson, J.B. (2013). İdeoloji ve Modern Kültür –Kitle İletişim Çağında Eleştirel Toplum Kuramı, İ.Çetin (Çev.), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Touraine, A. (2014). Modernliğin Eleştirisi, H.U.Tanrıöver (Çev.), İstanbul: YKY Yayıncılık.
- Touraine, A. (2011). Demokrasi Nedir?, O.Kunal (Çev.), İstanbul. YKY Yayınları.
- Türkcan, E. (2013). Tarihten Teknolojiye, İstanbul: Destek Yayınları.
- Vincent, A. (2006). Modern Politik İdeolojiler, A.Tüfekçi (Çev.), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Wallerstein, I. (2012). Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık, N.Alpay (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Weber, M. (2014). Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı, Ö.Ozankaya (Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi,
- Wood, E.M. (2012). Sermaye İmparatorluğu, O.Köymen (Çev.), İstanbul. Yordam Kitap.
- Wood, E.M. (2013). Yurttaşlardan Lordlara –Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi, O.Köymen (Çev.), İstanbul: Yordam Kitap.
- Zubritski, Mitropolski ve Kerov. (2011). İlkel Topluluk, Köleci Toplum ve Feodal Toplum, S.Belli (Çev.), Ankara: Sol Yayınları.